

PRÓFÉCIA – IGEHIRDETÉS, PRÓFÉTA – IGEHIRDETŐ

K I S S J E N Ő

Előadásom párhuzamot von az ige hirdetése és a bibliai prófétálás között, s e kérdést az ige hirdetésének prófétai jellegére élezi ki. E felvetés tárgyalásában az „igehirdetés” és „prédikáció” főnevek helyett az „ige hirdetése” és „prédikálás” fogalmazási formákat használom. E némileg körülményesebb szóhasználat egyrészt közelebb áll az Újszövetséghez, amelyben az evangélium hirdetésével kapcsolatos igék túlsúlyban vannak a főnevekkel szemben, a főnevek pedig *nomina actionis*ként „az igehirdetés cselekményét” írják le. Másrészt ez a fogalmazási forma érzékelteti a prédikálás történés-jellegét.²

Felmerül azonban a kérdés, hogy teológiailag legitimálható-e, hogy párhuzamot vonjunk az ószövetségi és újszövetségi korok prófétálása és az ige jelenkori hirdetése között, és ennek alapján a prédikálás prófétai jellegéről beszéljünk. Ezt a problémát elsősorban a prófétálás három olyan alapvonása veti fel, amely a mai igehirdetésben csupán közvetett módon van jelen: a prófétálás/próféta közvetítő szerepe, a politikai és kultikus intézményekkel szembeni függetlensége, valamint a közvetlen isteni kijelentés mint a prófécia forrása. E három kérdéskör előtérbe helyezésével az előadás célkitűzését követjük, ugyanakkor tudatában vagyunk annak, hogy az ó- és újszövetségi prófécia kérdése ennél sokrétűbb. Az alábbiakban fordított sorrendben tárgyalom ezeket a kérdéseket.

1. A PRÓFÉTÁLÁS ÉS AZ IGEHIRDETÉS FORRÁSA

Claus Westermann a prófétai beszéd alapformáiról szóló könyvében, amelynek megállapításaira a későbbi kutatás gyakran hivatkozik,³ részletesen tárgyalja a követ és a követség kérdését.⁴ A követséget olyan folyamatnak tekinti, amely há-

1 Vö.G. Friedrich: εὐαγγέλιον, *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, 2.727. Ha alább főneveket használunk, akkor azokat ilyen értelemben használjuk.

2 Rudolf Bohren: *Predigtlehre*. Gütersloh: Chr. Kaiser, 51. 1993–52.

3 Vö. Walter Brueggemann: *Theology of the Old Testament. Testimony, Dispute, Advocacy*. Minneapolis: Fortress Press, 1997, 629.

4 Claus Westermann: *Grundformen prophetischer Rede*. München: Chr. Kaiser, 1960, 64–91, főként 71–91.

rom részfolyamatból, a megbízásból, az üzenet átadásából és a megbízás teljesítéséből áll. A prófétai beszédekben gyakran előforduló ún. követformula részét képezi mind a megbízásnak, mind az üzenet-átadásnak. Az elsőben a megbízó Isten szól a követhoz, a másodikban a követ a hallgatósághoz, hangsúlyozva ezzel az üzenet isteni eredetét és súlyát. Mivel a követbeszéd része mindkét folyamatnak, ezért a benne szereplő perfectum egyszer jelen, másodszor pedig múlt időben fordítandó (Így szól/szólt JHVH).⁵ Gerhard Friedrich szerint az újszövetségi próféták megnyilatkozásai is isteni forrásból táplálkoznak, mert kizárólag a Lélek által kapott kijelentések, isteni kinyilatkoztatások alapján szóltak a gyülekezethez, és nem voltak az Íráshoz és a hagyományhoz kötvé.⁶

A prófétálásnak ez az eredeti formája az ószövetségi korban, akárcsak az újszövetségiben megszűnt. Az okokkal, amelyekről a kutatók különbözőképpen vélekednek, itt nem foglalkozunk.⁷ Az újszövetségi kor prófétálásait – mivel azokat nem jegyezték fel – nem tudjuk nyomon követni. Az ószövetségi prófétálást ezzel szemben igen. Az ezzel kapcsolatos értelmezések közül kérdésfelvetésünkkel kapcsolatosan különösen érdekesnek és hasznosnak találjuk Odil Hannes Steck koncepcióját, amelyet az alábbiakban vázolunk.⁸

Steck, amint az könyvének címéből is kiderül, nem a próféták igehirdetésére, hanem a prófétai könyvekre és azok bizonyoságtételére összpontosít. Ezt azon meggyőződésének alapján teszi, hogy számunkra csak a prófétai szövegek hozzáférhetőek, mivel „a próféták korábbi szóbeli, kerügmaticus munkálkodása közvetlen módon nem elérhető”.⁹ Ezek a szövegek, prófétai jellegű szövegkomplexumok, prófétai könyvek és prófétai könyvek alkotta corpusok az áthagyományozás, illetve a receptáló és innovatív magyarázási folyamat nyomán jöttek létre. Kérdésfelvetésünk szempontjából nem szükséges e folyamat részletesebb leírása, hanem csak a legfontosabb állomások megjelölése: a szöveg írásos feljegyzése, gyarapítása, kibővítése olyan részekkel, amelyek az eredeti szöveg recepciója nyomán keletkeztek, az így keletkezett szövegek redakciója a könyvalkotás folyamatában, az átfogó könyvgyűjtemények keletkezése. A következőkben felvázoljuk azokat a teológiai nézeteket, amelyek ebben a folyamatban, illetve annak részfolyamataiban fontos szerepet játszottak.

Az írásos feljegyzést, rögzítést az a meggyőződés motiválta, hogy a prófétai üzenet közvetlen vagy közvetett módon JHVH-tól származik, tehát az ő igéi. Ezek az igék azáltal, hogy rámutattak a bűnre, az eljátszott esélyekre, az ítéletre és a pusztulásra, a fogság előtt olyan perspektívát tártak fel, amelyet meg kellett őrizni.

5 Westermann: *Grundformen*, 72–73.

6 G. Friedrich: *προφοητης*, *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, 6.856.

7 A folyamattal kapcsolatosan vö. pl. Armin Lange: *Vom prophetischen Wort zur prophetischen Tradition* (Forschungen zum Alten Testament, 34). Tübingen: J. C. B. Mohr, 2002; Clifford Hill: *A prófécia múltja és jelene*. Budapest: Kálvin Kiadó, 1993.

8 Odil Hannes Steck: *Die Prophetenbücher und ihr theologisches Zeugnis: Wege der Nachfrage und Fahrten zur Antwort*. Tübingen: J. C. B. Mohr, 1996.

9 Steck: *Prophetenbücher*, 139.

A szóbeli üzenet írásos rögzítése mögött egy másik nézet is meghúzódik, ti. hogy „csak ezek az áthagyományozott prófétai igék tárják fel Izrael kora és jövődjé »metatörténelmi« mélydimenzióját és értelmét”. A próféciai feljegyzése feltételezi a „metatörténelemben” vetett hitet, amely szerint „Izrael Isten által munkált értelemtelí hogyléte (...) megtalálja a maga célját”.¹⁰ „A sokféle eseményről és tapasztalatról szóló történeteket ebből a szempontból tömörítették össze, szelektálták és értékelték Izrael istenes történetének mércéje szerint.”¹¹

A szövegek kibővítése mögött az a meggyőződés áll, hogy „az áthagyományozott szövegben több van annál, mint amit az elmond, ti. metatörténelmi értelempotenciált foglal magában, amely a már megfogalmazottat felülmúlja, és azáltal jut kifejezésre, hogy [az adott szöveget] továbbbírák”.¹² Tehát a prófétai üzenetet „nem a múlt iránti történelmi érdeklődés miatt hagyományozták át, hanem az állandóan változó jelenre néző jelentősége miatt írták le és aktualizálták folyamatosan”.¹³

A redakció mögött, amely a prófétai könyvek szerkezetét meghatározta, illetve azokat újraalakította, és amellyel az utóbbi időben a bibliai könyveken belüli újraértelmezés tematikája kapcsán oly sokat foglalkoztak,¹⁴ az a meggyőződés áll, hogy – Steck megfogalmazásában – Jahve önmagát aktualizálja.¹⁵

Az egyes könyvekből alkotott tömbök létrejötte és a könyvek közötti áthaladások mögött a Jahve folytonos munkálkodásába vetett hit húzódik meg.

A feljegyzett és kibővített prófétai beszédek, a szerkesztett iratok és iratgyűjtemények, valamint a könyvek és könyvgyűjtemények e teológiai nézetek alapján prófécianak minősülnek. Következésképpen a traditorok, a magyarázók és a szerkesztők prófétáknak bizonyulnak. Steck az irodalmi próféciamagyarázást prófétai magyarázásnak, a produktív áthagyományozás nyomán létrejött szövegeket pedig az illető próféta közlésének tartja.¹⁶

Ismert tény, hogy a prófétai szövegek áthagyományozói, magyarázói és szerkesztői nem fedik fel kilétüket. Az adott szöveghez kapcsolódnak anélkül, hogy azt egészében figyelembe vennék. Ennek következtében az új szövegek a névadó próféta megnyilatkozásának tekintendők. E mögött a maga rendjén az a meggyőződés húzódik meg, hogy Isten a megnevezett próféta által elkezdett beszédét folytatja, és most az áthagyományozók által jelenti ki magát. Az a tény, hogy a traditorok, magyarázók és szerkesztők egy történelmi próféta nevében írnak, valamint az, hogy szövegeikkel egy történelmi próféta szövegeihez

10 Steck: *Prophetenbücher*, 150.

11 Steck: *Prophetenbücher*, 151.

12 Steck: *Prophetenbücher*, 163.

13 Jörg Jeremias: *Der Prophet Amos* (Altes Testament Deutsch, 24/2), Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1995, xix.

14 Vö. Konrad Schmid: *Buchgestalten des Jeremiabuches. Untersuchungen zur Redaktions- und Rezeptionsgeschichte von Jer 30–33 im Kontext des Buches* (Wissenschaftliche Monographien zum Alten und Neuen Testament, 72), Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Verlag, 1996.

15 Steck: *Prophetenbücher*, 171.

16 Vö. Steck: *Prophetenbücher*, 170–177.

kapcsolódnak, nyilvánvaló kifejeződése annak a folytonosságnak, amely az Isten beszédében és a metatörténelemben van jelen.

Az új szövegek, amint már fentebb említettük, nem követik teljesen és minden esetben azokat a szöveget, amelyhez kapcsolódnak.

Ezeknél a traditoroknál, ami megnyilatkozásaik mennyiségét és minőségét illeti, hivatkozásaik ellenére inkább innovatív írásalkotási képességgel van dolgunk, tehát, ha tetszik, munkálkodásukban megmutatkozó ihlettel, innovációval (...). Olyan innovációval, amely az eredeti próféták kijelentésvételével szemben most az adott próféciaák teljeshatalmú magyarázásában mutatkozik meg. (...) A törekvés, hogy Jahve hagyományban felfedett igazságát (...) érvényben tartsák, és azt magyarázva megerősítsék, megfelel az izraeli prófécia sajátosságának.¹⁷

Steck fentebb vázolt koncepciójában egységet képez az eredeti prófétai szó és annak prófétai magyarázata, összetartozik a történelmi próféta és annak magyarázója. Ezt mindenekelőtt az tette lehetővé, hogy – Steck koncepcióját továbbgondolva – a prófétai szövegekkel foglalatосkodó névtelenek munkájukat Isten aktív, megtapasztalt jelenlétében végezték. Továbbá az, hogy Istent nem merev tanként, hanem „változó”, azaz kijelentéseiben népének és embereinek helyzetéhez, szükségéhez igazodó Istenként tapasztalták meg. Brueggemann szerint a metatörténelem arról tesz bizonyosságot, hogy JHVH a próféták által alkalmazkodott népének helyzetéhez: amikor az önmagának túl nagy jelentőséget tulajdonított, akkor úgy beszélnek róla, mint aki „legfeljebb egy utolsó előtti bizonyosság Jahve igazságos szándékát illetően”, de amikor az ellenséges hatalomnak tulajdonított túl nagy jelentőséget, akkor vigasztalta népét.¹⁸ Végül az említett egységre csak akkor van lehetőség, ha a prófétai szövegekkel foglalatосkodók a metatörténelemben nem csak hittek, hanem abba bele is tekinthettek, és annak eszközeivé váltak. Különben képtelenek lettek volna meghatározni, hogy Isten népe hol tart e történelem útján. Ennek az egyik legjellegzetesebb képi kifejezése az „isteni tanács”.¹⁹ Ezek a feltételek, miközben megteremtik az egységet az eredeti prófétai szó és annak magyarázata között, lehetetlenné teszik egyfelől a mechanisztikus írásmagyarázást, ami kizárja az ihletett innovációt, másfelől a közvetlen kijelentésre való hivatkozást, ami a gyökerektől való elszakadást munkálja.

Ez utóbbinak egyik példája Órigenész írásmagyarázata, aki szerint a legmagasabb szint a spirituális interpretáció.

Órigenész meg volt győződve afelől, hogy az Írásban sok mindent egyáltalán nem lehet szó szerint (*sensus literaris*) értelmezni. Ezek a különben érthetetlen lókusok metaforákat és alakzatokat tartalmaznak,

¹⁷ Steck: *Prophetenbücher*, 166–167.

¹⁸ Brueggemann: *Theology*, 642.

¹⁹ Vö. Brueggemann: *Theology*, 628–629.

avégett, hogy azokat allegorikusan értelmezzék. Ezeket a tüposzokat és szimbólumokat maga a Szentlélek helyezte el az Írásban, hogy az ember a betű szerinti magyarázat által el ne távolodjék az isteni dolgoktól. Órigenész szerint Isten Lelkének több módozat is rendelkezésére állt, hogy önmagát kijelentse. Bölcsességét nem lehet megragadni az emberi beszéd által, hanem csak a belső értelem által.²⁰

A fentieket jól példázzák Johannes Chrysostomus prédikálással kapcsolatos megnyilatkozásai. Chrysostomus szerint a csodatétel ereje kihuny az egyházban. Ezért a prédikátornak a jó cselekvése mellett csak a szó áll rendelkezésére akkor, ha a lelkeket akarja megmenteni a romlástól. Ezért, noha számára az igehirdetés hatékonyságának alapja Krisztus szava, a prédikátornak szüksége van a beszéd-készésre, amelyre természetes tehetségének képzése révén tehet szert.²¹

A prófétálásnak, amint a fentiekben láttuk, kettős forrása van: az Úr közvetlen és közvetett, vagyis az Írás által történő kijelentése. Az Írás Isten eszköze, amelynek továbbadása és magyarázása által Isten bekapcsol a közvetlen kijelentésbe – ha a továbbadás és magyarázás Isten meghatározó jelenlétében, önaktualizálásának felismerésében és a metatörténelemben való beavatottságban történik.

Pontosan ezt hiányolja Bohren a 20. századi igehirdetésben. Bohren a prédikálást Bullinger formulájával határozza meg: *predicatio Verbi Dei est Verbum Dei*. Véleménye szerint e definíció három pillérré támaszkodik: az Írásnak Isten igéjeként való értelmezésére, a prédikálás tiszttségének isteni alapítására és a belső megvilágosodásra (*illuminatio interna*) vonatkozik. A definíció szövege alapján úgy tűnik, hogy a szerző számára ez utóbbi nagyobb problémát jelentett, mint a másik kettő. A reformációt követő időkben pedig árnyékban maradt a pneumatológia, és előtérbe került a kánon és a tiszttség.²²

Bohren szerint számos igehirdető elbizonytalanodott, sőt kétségbeesett, látván az igehirdetésének üresjáratát. Az ige hirdetői ebben a helyzetben vagy a tiszta tanításban, a halálos sterilitásban kerestek menedéket, vagy a szociális elköteleződésben, amely az ige helyére lépett.²³ Meglátásom szerint mi, erdélyi lelkipásztorok az első menekülési utat választjuk, aminek bizonyítéka az, hogy gyakran „biblikusan és hitvallásosan” steril módon prédikálunk.

Ilyen helyzetben a pneutamológiát kell a prédikálás alapjává tennünk. Ennek érdekében előbb vissza kell térnünk a református hagyományhoz, és azt kell hasznosítanunk az ige mai hirdetésében. Tételesen Kálvin ama tanítását kell felelevenítenünk és komolyan vennünk, miszerint az ige önmagában, a Szentlélek általi megvilágosítás nélkül hatástalan: *Sine Spiritus sancti illuminatione, verbo nihil agitur*. Ebbe az irányba mutathat a Heidelbergi Káté 54 kérdésének megfogalmazása is, mely szerint Isten Fia az örök életre elválasztott sereget

20 Vö. Hans Martin Müller: *Homiletik: Eine evangelische Predigtlehre*. Berlin: De Gruyter, 1996, 23.

21 Vö. Müller: *Homiletik*, 25.

22 Bohren: *Prediglehre*, 50–51.

23 Bohren: *Prediglehre*, 65–66.

„Szentlelke és Igéje által” oltalmazza és tartja meg. Feltételezhetjük, hogy ez a megfogalmazás tudatosan rendeli a Szentlelket az ige elé.²⁴

Másodszor az a feladatunk, hogy kiszélesítsük a Szentlélek munkálkodásának területét. A protestáns hagyomány ugyanis inkább az ember bensőjét tekintette a Szentlélek munkálkodása domíniumának, s ennek következtében a Lélek munkáját az ember szívében végzett munkájára redukálták, ami nem felel meg a bibliai kijelentéseknek. Bohren az idősebb és ifjabb Blumhardt munkálkodása és megnyilatkozásai által rámutat arra, hogy a Lélek munkálkodási területe az egész teremtett világ. Az ige hirdetőjének hinnie kell, hogy

az evangéliumot csak egy olyan világban hirdetheti, amelyben a Lélek ereje már munkálkodik. A prédikátor a dolgozószobájából kihallgat és kitekint a messzeségbe, ahol »a Lélek ereje vagy a Krisztus szava munkálkodik«. Miközben a prédikátor Isten igazságában megismeri a földet, a népeket, azok kultúráját és politikáját, olyan szó után kutat, amely túlmutat a gyülekezet határán, és ez prófétai szó lesz.²⁵

A prófétai ige hirdetéssel kapcsolatos hermeneutikai folyamatban az ihletett írásmagyarázást a belső megvilágosodás, a metatörténelmet pedig a teremtett világban munkálkodó Lélek analógiájának tekinthetjük. Ha Szentlélek az ige hirdetésére való készüléskor az ige hirdetőjében munkálja a belső megvilágosítást és azt a hitet, hogy a Lélek rejtett erőként munkálkodik abban a világban, amelybe Isten üzenetét belekiáltja, akkor mind az ige hirdetésének, mind az ige hirdetőjének prófétai jellege van.

2. A PRÓFÉTÁLÁS ÉS A PRÓFÉTA, ILLETVE AZ IGE HIRDETÉSÉNEK ÉS HIRDETŐJÉNEK SZABADSÁGA

Brueggemann a prófétákat megbízó levél, meghatalmazás nélküli (uncredentialed) különleges egyéneknek nevezi. John Barton nyomán úgy jellemzi őket, mint akik nem tartoznak semmilyen intézményhez, és akiket nem lehetett elhallgattatni.²⁶ Zimmerli úgy véli, hogy a prófétaság tisztasága éppen amiatt maradhatott meg, hogy a prófétákat nem lehetett egyetlen olyan tisztségek kategóriába sem besorolni, amelynek fennmaradását emberek biztosították.²⁷ Ezeket a megállapításokat alátámasztja Lange újabb kori kutatása, aki kimutatta, hogy a prófétaságon belüli konfliktusok különböző korokban különböző okokra vezethetők vissza. A Jeremiás fellépését megelőző időből származó szövegekben nem találunk utalást arra, hogy Ámósz, Mikeás, Ézsaiás és Zofóniás

²⁴ Bohren: *Predigtlehre*, 66.

²⁵ Bohren: *Predigtlehre*, 71.

²⁶ Brueggemann: *Theology*, 622.

²⁷ Walther Zimmerli: *Grundriss der alttestamentlichen Theologie*. Stuttgart: Kohlhammer, 1985, 90.

eleve elvetették volna a hivatali prófétákat. Tevékenységüket elsősorban amiatt kritizálták, mert hagyták, hogy igehirdetésüket idegen, gazdasági jellegű érdekek határozták meg, és ez a befolyás elsősorban hivatali és társadalmi kötődéseknek volt köszönhető. Azáltal, hogy a korrumpált intézmények saját érdekeiket tartották szem előtt, ezek a próféták megrontották és összezavarták a népet. Jeremiás és Ezékiel főleg amiatt kritizálja a próféták egyre szélesebb rétegeit, mert azok szinkretista gyakorlatukkal és gonosz életvitelükkel megakadályozták a nép megtérését, és így előidéztek a Kr. e. 587-es katasztrófát. Végül Jeremiás könyvének deuteronomista prófétakritikája a prófétákat elsősorban amiatt marasztalta el, hogy visszaéltek az ún. Sión-tradícióval, amely hangsúlyozásával a népben és a vezetőkben mind a fogság előtti, mind az azt követő időben alaptalan reménységet táplált.²⁸ A gazdasági érdek, a pogány hatás és a helytelen teológiai álláspont annak a következménye, hogy a próféták igehirdetését nem a JHVH-tól jövő kijelentés, hanem külső politikai, gazdasági és társadalmi érdekek határozták meg. Azok a próféták, akik kívül maradtak a politikai és kultikus intézményeken, megőrizték függetlenségüket és szabadságukat. Sőt, úgy tűnik, hogy az intézmények, legalábbis a politikai jellegű intézmények, megtűrték ezeket az egyéneket, és adott esetben szavahihetőségüket, megbízhatóságukat nagyobbra tartották a hivatalos kultikus vagy udvari prófétáknál. Ennek egyik beszédes példája az 1Kir 22-ben található elbeszélés.

Az újszövetségi próféták csak a második és harmadik keresztyén nemzedék idején szembesültek azokkal a nehézségekkel, amelyeket az intézmények jelentettek szolgálatukra nézve. Ha Hill megállapítása helytálló, akkor az egyházban bekövetkező intézményesedés volt az oka annak, hogy az őskeresztyén egyházban elnémult a prófécia.

A fentiekből kiderül, hogy a prófétálás és a különféle intézmények egymással való viszonya összetett, sőt, problematikus. Ám ez a kérdés nem áll a homiletikai érdeklődés középpontjában. Ha jól látom, akkor erre a kérdésre az utóbbi időben csak Rudolf Bohren reflektált részletesebben.²⁹ Az egyházra mint intézményre, vagy, ahogy ő nevezi, a „tökéletes egyházi apparátusra” úgy tekint, mint amely hallatja hangját, amikor prédikálunk, a prédikáció és az intézmény üzenetei pedig ellentétesek. Bohren a következőképpen szemlélteti ezt az ellentétet:

Miközben az Isten országáról szóló igehirdetés megtérésre hív, a kazuáliák rítusként olyan keresztyéniséget erősítenek meg, amelyben a döntés nem feltétlenül szükséges. Miközben a prédikáció arra int, hogy először Isten országát keressük, az egyházadó gyakorlata megmutatja, hogy az egyház akkor törődik egészen biztosan az emberrel, ha kötelezettségének nem tesz eleget. (...) A [predikáció] a gyülekezet érettségét proklamálja, ám ezt a proklamációt azonnal meghazudtolja az istentisztelet formája.³⁰

28 Lange: *Prophetisches Wort, prophetische Tradition*, 309–315.

29 Bohren: *Predigtlehre*, 38–39.

30 Bohren: *Predigtlehre*, 38.

A prédikátornak ebben a helyzetben tudnia kell, hogy nem csak ő beszél, amikor prédikál. Igehirdetését kíséri az egyház mint intézmény a maga beszédével. És azt is tudnia kell, hogy – mivel a prédikáció és az egyházi intézmény üzenete szemben állnak egymással – a prédikáció üzenetét az egyházi intézmények ellenére kell érvényre juttatnia. Ehhez meg kell találnia a felelős egyensúlyt az intézmény iránti lojalitása és a személyes, isteni küldetéséből fakadó szabadsága között. Ha ez sikerül, akkor az intézményen belül létrejön az intézménnyel szembeni szabadság, és az igehirdetés ezáltal bizonyos prófétai jelleget ölt. E prófétai mivolt jellegzetessége az, hogy „[a] prédikációban megszólaló egyházi kritika azonnal önváddá lesz, hacsak nem képmutató az”.³¹

Az erdélyi protestáns (református) prédikátorok intézményi függősége sokkal erősebb, mint a nyugatabbra élő lelkipásztoroké. Sok esetben találhatóbb kiszolgáltatottságról beszélni. Ebben a helyzetben nehezebb az intézményen belül rátalálni az intézménnyel szembeni szabadságra. Az intézmény és a prédikátor viszonya sok esetben az ellenkezőjébe, a függetlenségbe csap ár. Sokat segíthet a prédikátornak, ha rátalál a *voactio interna* és a *vocatio externa* közötti egyensúlyra. De ugyancsak sokat segítene az egyház intézményének hermeneutikája, amit Bohren szorgalmaz, és ami a pasztorálpszichológiákban itt-ott meg is jelenik.

3. A PRÓFÉCIA, ILLETVE A PRÓFÉTA ÉS AZ IGEHIRDETÉS, ILLETVE AZ IGEHIRDETŐ MINT KÖZVETÍTŐ

Walter Brueggemann könyve negyedik nagy egységében beszél a prófétákról, az „Izrael megtestesült bizonyágtétele” című fejezetben,³² amelyben az egyes alegységeket a kezdő tizenkilencedik³³ részben megfogalmazott közvetítés motívuma fogja össze. Ebben a fejezetben beszél JHVH közvetítés nélküli megjelenéséről a teofániában, amely az ő félelmetes fizikai jelenlétét hordozza. Mivel a nép számára JHVH előreláthatatlan megjelenése és közvetlen jelenléte veszélyes, illetve elhordozhatatlan, a nép menten a közvetített és közvetett kapcsolat formáit keresi. Ezek teszik lehetővé JHVH folyamatos kapcsolatát a közösséggel. Sőt, „[e]zen (...) közvetítések nélkül Jahve, aki annyira különös és lobbanékony, annyira csodálatos és félelmetes, eltűnne Izrael és a világ életéből.”³⁴ A próféták

különleges (...) egyének, (...) akikre úgy tekintettek, mint olyan egyénekre, akik szoros kapcsolatot ápolnak Jahvéval, ami hatékony kommunikációs csatornákká tette őket Jahve és Izrael között. S mint ilyen csatornák,

31 Bohren: *Predigtlehre*, 39.

32 Vö. Brueggemann: *Theology*, 565–703.

33 Brueggemann: *Theology*, 565–576.

34 Brueggemann: *Az Ószövetség teológiája*, 699.

Izrael hallgatott rájuk, hogy kézbesítsék Jahve megnyilatkozását, és mint közbenjárók hatékonyan tolmácsolták Izrael sürgős kéréseit Jahve felé.³⁵ [A próféták] (...) nem egyetemes igazságokat mondanak ki, hanem konkrétan beszélnek egy sajátos időre, helyre és körülményre való tekintettel.³⁶

Brueggemann-nak a prófétai közvetítéssel kapcsolatos fejtegetéseiből két motívumot kell kiemelni: azt, hogy a próféták szoros, különleges kapcsolatban álltak JHVH-val, és azt, hogy Isten specifikus akaratát közvetítették sajátos politikai, társadalmi és egyéni (élet)helyzetekben.

Még mielőtt ezeket a motívumokat az ige hirdetőjére és az ige hirdetésére alkalmazzánk, fel kell tennünk a kérdést, hogy egyáltalán tekinthetünk-e az ige mai hirdetőire és hirdetésére úgy, mint közvetítőkre, illetve közvetítésre? Első látásra e szemlélet ellen szól az, hogy Isten kijelentette önmagát Krisztusban, az ő dicsőségének visszatükröződésében és valóságának képmásában (Zsid 1,3), Jézus földi munkálkodása és tanítása, illetve a testet öltés, a kereszt-esemény és a Lélek kitöltetése által. Ellene szól továbbá az is, hogy az ember Krisztus áldozatának következtében hit által közvetlenül járulhat Isten elé.³⁷ Ebben az egyedüli közvetítő, pontosabban közbenjáró maga Jézus Krisztus, aki Isten jobbán ül. Az Isten megismeréséhez és a vele való kapcsolattartáshoz nincs szükség közvetítésre, közvetítőre.

Ennek ellenére az őskeresztyén egyház második, harmadik nemzedékében lassan kialakulnak a közvetítő szereppel bíró tisztségek. Ez a hagyomány meghatározó elemként jelen van a protestáns egyházakban, és visszatükröződik mind az ekkleziológiában, mind az egyházi, homiletikai gyakorlatban. Az ekkleziológiában legerőteljesebben abban az újszövetségi alapú szemléletben jut kifejezésre, hogy a gyülekezet egyszerre alanya és tárgya az ige hirdetésének, vagyis egyszerre hirdeti és hirdetteti Isten ígétét.³⁸ Hirdeti azáltal, hogy megteremti az ige hirdetésének feltételeit, és hirdetteti azáltal, hogy elhív és megbíz egy olyan személyt, akiről tudja, hogy rendelkezik a megfelelő személyes, szakmai és hitbeli kompetenciákkal. A személyes és szakmai kompetenciák a feltételei annak, hogy „kommunikációs csatornaként” működjön, a hitbeli kompetencia pedig – ami alatt elsősorban az ige hirdetőjének az Istennel való szoros kapcsolatát és az isteni titokba való beavatottságát értjük – annak feltétele, hogy megértse Istennek a gyülekezetre és az egyes emberre néző akaratát. Így az ige hirdető közvetítő szerepe egyrészt a közvetítés aktusában („kommunikációs csatorna”), másrészt a közvetített tartalomban mutatkozik meg. Az istentiszteleten (és az ige hirdetésében) ez a távolság és közelség dialektikájának

35 Brueggemann: *Az Ószövetség teológiája*, 754.

36 Brueggemann: *Az Ószövetség teológiája*, 756.

37 Vö. pl. Róm 5:2; Eféz 2:18; 3:12.

38 Vö. Imre Lajos: *Ekkleziaszintika*, Budapest: Coetus Theologorum, 1941, 142.

távolság elemében mutatkozik meg: az ige hirdetője és az igehallgatók közötti fizikai távolságban, a hirdetett üzenet normatív jellegében.³⁹

A fentiek alapján arra a következtetésre jutunk, hogy az ige hirdetésének és hirdetőjének közvetítő szerepe az Isten aktuális akaratának meghallásában és továbbadásában van. Ennek egyik legfőbb akadály a, hogy az erdélyi lelkipásztorok inkább a dogmatikus jellegű prédikálásban – amit fentebb menekülési útként írtunk körül – iskoláztak, ami őket elsősorban az „általános isteni, teológiai igazságok” átadására teszi alkalmassá.

Hans Martin Müller úgy véli, hogy a tanítás és a prófétálás különválasztása, amint azt Friedrich sugallja,⁴⁰ helytelen. Ugyanis az ige hirdetésének e két formája általában nem két külön, hanem ugyanazon személy által nyilvánul meg. Müller szerint Pál apostol személyében egyesül ez a kettő, „a tanítás és a prófécia, az evangélium hirdetése és a parainézis. Hogyan hirdessük az Isten uralkodását anélkül, hogy kinyilvánítsuk Istennek a gyülekezetre és az egyes hívőre néző akaratát?”⁴¹

A fenti idézet az ige hirdetésének különböző aspektusait a tanítás – prófécia, az evangélium hirdetése – parainézis, az Isten országa/uralkodása / Isten akarat fogalompárokka l fejzi ki. E fogalompár-sort kiegészítjük az Isten kijelentése – Isten beszéde (különösen az utóbbi főnév *nomen actionis*ként értendő) fogalompárral. Az előbbit Isten önkijelentésére vonatkoztatjuk, vagyis arra, ahogyan ő magát velünk Krisztusban megismertette, és a hit „biztos ismeret” aspektusával társítjuk; az utóbbit arra vonatkoztatjuk, ahogyan Isten megszólítja az embert, és a hit „bizalom” aspektusával társítjuk. Az előbbi foglalat a Isten ígéjeként értelmezett Szentírás, az utóbbi az Isten ígéjének hallgatása és hirdetése, a prédikálás. Az előbbi az ige hirdetőjénél kellő szakmai kompetenciát feltételez, az utóbbi az Isten titkaiba való beavatottságát. Az igehirdető a beavatottság, az ige hirdetése pedig Isten beszéde, akarat a hirdetése által nyer prófétai jelleget. E prófétai jelleg világos kifejezése az alapige felolvasását felvezető „kötetlen” beszéd: „hallgassátok meg Isten ígéjét, amely írva található (...), és amely által Isten *szól* hozzátok”.

Az előadás elején feltettük a kérdést, hogy párhuzamot vonhatunk-e a bibliai prófétálás, illetve próféta és a mai igehirdetés, illetve igehirdető között, valamint hogy tulajdoníthatunk-e az ige hirdetésének és hirdetőjének prófétai jelleget. Erre a kérdésre a fenti fejtegetések alapján igennel válaszolhatunk, az említett prófétai jelleget pedig a belső megvilágosításban/megvilágosodásban, az intézmény iránti lojalitáson alapuló szabadságban és az Isten akaratának beavatottságon alapuló közvetítésében találhatjuk meg.

39 Vö. G. D. J. Dingemans: *Als hoorder onder hoorders... Een hermeneutische homiletiek*. Kampen: Kok, 1995, 22–29.

40 Friedrich: *προφήτης*, 6.856.

41 Müller: *Homiletik*, 17.